

**ХУЛОСАИ ШУРОИ ДИССЕРТАТСИОНИИ 6D.KOA-014 НАЗДИ
ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ МОЛИЯ ВА ИҚТИСОДИ ТОҶИКИСТОН
БАРОИ ДАРЁФТИ ДАРАҶАИ ИЛМИИ НОМЗАДИ ИЛМҲОИ
ИҚТИСОДӢ АЗ РӢӢИ ИХТИСОС**

**Парвандаи аттестатсионии № _____
Қарори шурои диссертатсионӣ аз 24.09.2026, №92**

Барои сазовор донистани Маҳмудов Сафаралӣ Мирзоевич, шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон ба дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 5.2.17 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз.

Диссертатсияи Маҳмудов Сафаралӣ Мирзоевич дар мавзӯи «Мукамалгардонии механизми пешниҳоди қарзи бонкӣ дар рушди соҳибкорӣ хурду миёна (дар мисоли КВД БА ҶТ «Амонатбонк»)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 5.2.17 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз санаи 16 июли соли 2026, дар асоси хулосаи мусбати комиссияи экспертӣ ба ҳимоя қабул карда шуд, протоколи №116 Шурои диссертатсионии 6D.KOA-014 назди Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон (Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, 734067, ш. Душанбе, кӯчаи Нахимов 64/14), ки он дар асоси фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 октябри соли 2024, таҳти №402/шд таъсис дода шудааст.

Довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ Маҳмудов Сафаралӣ Мирзоевич 24-уми июли соли 1993 таваллуд шудааст.

Довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ Маҳмудов Сафаралӣ Мирзоевич соли 2016 ихтисоси «Молия ва қарз»-и Донишгоҳи миллии Тоҷикистонро ҳамчун мутахассис хатм намуда, соли 2017 ба Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон (маълумоти дуюм) дохил шуда, онро соли 2020 бо ихтисоси ҳуқуқи иқтисодӣ, соли 2020 ба Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (маълумоти дуюм) дохил шуда, онро соли 2023 бо ихтисоси идоракунии давлат ва ҳуқуқ бо муваффақият хатм намудааст.

Довталаб Маҳмудов Сафаралӣ Мирзоевич барномаи тайёркунии кадрҳои илмӣ педагогиро ҳамчун унвонҷӯи кафедраи фаъолияти бонкӣ дар шӯбаи омодакунии кадрҳои илмӣ ва илмӣ-педагогии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон гузаштааст.

Рисолаи номзадии Маҳмудов Сафаралӣ Мирзоевич дар мавзӯи «Мукамалгардонии механизми пешниҳоди қарзи бонкӣ дар рушди соҳибкорӣ хурду миёна (дар мисоли КВД БА ҶТ «Амонатбонк»)» таҳти роҳбарии илмӣ - доктори илмҳои иқтисодӣ, дотсенти кафедраи молия ва суғуртаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон Иқромӣ Фазлиддин Нуриддин, бо қарори Шурои олимони Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон аз 30 сентябри соли 2020, таҳти №02/3.15, тасдиқ гардидааст.

Роҳбари илмӣ:

Иқромӣ Фазлиддин Нуриддин – доктори илмҳои иқтисодӣ, дотсенти кафедраи молия ва суғуртаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Муқарризони расмӣ:

- **Назирӣ Гулбаҳор Назир** – доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор, муовини раиси Бонки миллии Тоҷикистон;

- **Маҳмудов Файзидин Изатулоевич** – номзоди илмҳои иқтисодӣ, сардори департаменти қарзидиҳии ҚСҚ «Коммерсбонки Тоҷикистон», ба диссертатсия тақризи мусбат доданд.

Муассисаи пешбар – Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав дар тақризи худ, ки аз ҷониби н.и.и., муаллими калони кафедраи назарияи иқтисодӣ Сафаров С.З. таҳия гардида, дар ҷаласаи кафедраи назарияи иқтисодӣ ва муҳокима карда шудааст (суратҷаласаи №2/2, аз 07.09.2026 с.) ва аз ҷониби ректори Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор Курбонзода М.Р. санаи 08.09.2026 сол тасдиқ шудааст, хулосаи мусбат додааст.

Дар хулосаи мусбат додашудаи муассиса, ки аз тарафи муқарриз – Сафаров Сайфулло Зикриллоевич, номзоди илмҳои иқтисодӣ, омӯзгори кафедраи назарияи иқтисодии Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав имзо шудааст, чунин бароварда шудааст, ки диссертатсияи Маҳмудов Сафаралӣ Мирзоевич дар мавзӯи «Муқаммалгардонии механизми пешниҳоди қарзи бонкӣ дар рушди соҳибкории хурду миёна (дар мисоли КВД БА ҚТ «Амонатбонк»)», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 5.2.17 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз пешниҳод шудааст, қисми илмӣ муқаммал ва ба анҷомрасида буда, дар он натиҷаҳои нави назариявӣ, методологӣ ва амалӣ, аз ҷиҳати илмӣ асоснок ба даст оварда шудаанд. Мубрамаи, навгонӣ, асоснокӣ муқаррароти асосии илмӣ, хулоса ва пешниҳодҳо, инчунин аҳамияти он барои илми иқтисод ва амалияи механизми пешниҳоди қарзи бонкӣ дар рушди соҳибкории хурду миёна шаҳодат медиҳанд, ки таҳқиқоти диссертатсионӣ ба талаботи бандҳои 32, 33, 34, 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад, ва муаллифи он Маҳмудов Сафаралӣ Мирзоевич барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 5.2.17 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз сазовор мебошад.

Автореферат ва қисми илмӣ нашршудаи доктараи дараҷаи илмӣ пурра мундариҷаи асосии диссертатсияро инъикос менамояд. Дар хулосаи мусбат қайд шудааст, ки доктараи дарёфти дараҷаи илмӣ оид ба мавзӯи диссертатсия 8 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 6 мақола дар маҷаллаҳои тақризшаванда дорад. 4 мақолаи тақризшаванда ва 2 мақолаи илмӣ дар конференсияҳои сатҳи ғуногун аз тарафи доктараи дарёфти дараҷаи илмӣ дар алоҳидагӣ омода ва ҷоп карда шудааст.

ФЕҲРИСТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМӢИ МУАЛЛИФ ОИД БА МАВЗӢИ ТАҲҚИҚОТ

Мақолаҳо дар маҷаллаҳои тақризшаванда:

[1-М]. Маҳмудов С. М. Таҷрибаи давлатҳои хориҷӣ дар муайянкунии соҳибкорӣ хурду миёна // Паёми молия ва иқтисод. 2021. - №4, саҳ 179-185. ISSN: 2663-0389.

[2-М]. Маҳмудов С. М. Дастгирии молиявӣ қарзии соҳибкорӣ хурду миёна: таҷрибаи мамлакатҳои хориҷӣ ва татбиқи он дар шароити Ҷумҳурии

Тоҷикистон // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. 2022.- №6, саҳ. 44-50. ISSN: 2413-5151.

[3-М]. Маҳмудов С. М. Нақши соҳибкорӣ хурду миёна дар шароити саноатикунонӣ ва масъалаҳои дастгирии он // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. 2022. - №3, саҳ. 254-261. ISSN: 2308-054X.

[4-М]. Маҳмудов С. М. Вазъи соҳибкорӣ хурду миёна дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва масоили молиякунонии он аз ҷониби низоми бонкии мамлакат // Паёми молия ва иқтисод. 2023. - №3, саҳ. 404-414. ISSN: 2663-0389.

[5-М]. Маҳмудов С. М., Икромӣ Ф. Н. Таҳлил ва арзёбии қарзи бонкӣ ба рушди фаъолияти соҳибкорӣ хурду миёна дар мисоли КВД БА ҚТ “Амонатбонк” // Паёми молия ва иқтисод. 2024. - №4.2, саҳ. 650-658. ISSN: 26630389.

[6-М]. Маҳмудов С. М., Икромӣ Ф. Н. Асосҳои назариявӣ оид ба моҳияти иқтисодии қарзи бонкӣ дар шароити муосир // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. 2025. - №2, саҳ. 155-166. ISSN: 2308-054X.

Дар дигар нашрияҳо:

[7-М]. Маҳмудов С. М. Таҳлили вазъи таъмини иқтисодӣ бо захираҳои қарзӣ дар Ҷумҳурии тоҷикистон // Маводи конфронси Ҷумҳуриявии илмӣ – амалӣ дар мавзӯи “Вазъи низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи пандемияи коронавирус (COVID-19)” (11.12.2021 ш. Кулоб), саҳ 252-256.

[8-М]. Маҳмудов С. М. Таҷрибаи мамлакатҳои хориҷӣ оиди дастгирии молиявӣ қарзии соҳибкорӣ хурду миёна ва татбиқи он дар шароити муосири Ҷумҳурии Тоҷикистон // Маводи конференсияи Ҷумҳуриявии илмӣ амалӣ дар мавзӯи “Механизмҳои молиявӣ қарзии татбиқи ҳадафҳои стратегии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон (18.02.2022, ш. Душанбе), саҳ 257-266.

Ба диссертатсия ва автореферат тақризҳо ворид шуданд:

1. Тақриз аз ҷониби Ашуров Ихтиёр Саидович - д.и.и., профессори кафедраи идоракунии давлатӣ ва иқтисоди миллии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Тақриз мусбат буда, дорои чунин эродҳо мебошад:

1. Дар ҷадвали 3, саҳифаи 14-и автореферати диссертатсия нишондиҳандаҳои қарздиҳии бонкӣ ба КХМ дар соли 2022 таҳлил гардидаанд ва ба инобат гирифтани таҷрибаи Ёзбекистон ва Қирғизистон, ҳамчун кишварҳои дорои шароити иқтисодии шабех, таҳлили муқоисавиро мукамалтар мегардонид.

2. Дар диаграммаи 4, саҳифаи 24-и автореферати диссертатсия динамикаи қарзҳои умумӣ ва ҳиссаи қарзҳои ба СХМ додашуда таҳлил гардида, шарҳи муфассали омилҳои дохилии бонк ва сабабҳои афзоиши қарздиҳӣ ба шахсони воқеӣ оварда нашудааст.

2. Тақриз аз Одиназода Комрон Саидаброр - д.и.и., и.в. профессор, мудири кафедраи соҳибкорӣ ва иқтисодиёти соҳавии Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон. Тақриз мусбат буда, дорои чунин эродҳо мебошад:

1. Дар ҷадвали 4 (саҳ.15) таснифоти субъектҳои соҳибкорӣ аз рӯи соҳаҳо ва минтақаҳо пешниҳод гардида, дар баробари соҳаҳои асосӣ ба таври алоҳида ба инобат гирифтани хизматрасонӣ ва сайёҳӣ, ҳамчун самтҳои дорои иқтидори баланди рушд, мақсадноктар мебуд.

2. Муаллиф дар саҳифаи 25-и автореферат (расми 2) сохтори механизми қарздиҳии КВД БА ҚТ «Амонатбонк» ба СХМ-ро пешниҳод намудааст. Бо вучуди ин, аз нигоҳи мо, мувофиқи мақсад мебуд, агар дар ин бахш муҳтавои ҳар як зерсохтори пешниҳодшуда ба таври мухтасар шарҳ дода мешуд, то мантиқи фаъолияти онҳо равшантар инъикос мегардид.

3. Тақризи дигар аз ҷониби Султонов Абдурахмон Неъмонович - н.и.и., сардори шӯбаи таълими Донишгоҳи технологии Тоҷикистон. Тақриз мусбат буда, дорои чунин эрод мебошад:

1. Дар автореферат шарҳи равишҳои назариявии мавҷуда ва механизмҳои идоракунии таваккалҳои қарзӣ ҳангоми пешниҳоди маблағгузорию дарозмуддат ба СХМ пурра пешниҳод карда нашудааст.

4. Тақриз аз ҷониби Амонов Саҳбон Сарватҷонович - н.и.и., и.в. дотсенти кафедраи назарияви иқтисодӣ ва ташкили соҳибкории Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. Тақриз мусбат буда, дорои чунин эрод мебошад:

1. Дар таҳқиқот ҷанбаҳои рақамикунонии раванди пешниҳод қарз ва истифодаи скоринг-системаҳо дар КВД БА ҚТ «Амонатбонк» метавонист муфассалтар инъикос ёбад, ки ин ба паст кардани арзиши аслии хизматрасониҳо ва вақти баррасии дархостҳо мусоидат мекард.

Ҳамаи тақризҳо мусбат буда, қисме аз эродҳо хусусияти тавсиявӣ доранд.

Интиҳоби муқарризони расмӣ бо пешниҳоди комиссияи ташҳисии шурои диссертатсионӣ, инчунин бо мавҷудияти салоҳият ва мавқеи устувор дар доираи таҳқиқи масъалаҳои пешниҳоди қарзи бонкӣ дар рушди соҳибкории хурду миёна, мавҷудияти интишорот дар соҳаи мазкур ва қобилияти баҳодихӣ ба аҳаммияти илмию назариявии диссертатсия, ҳамчунин бо розигии шахсӣ барои пешниҳоди тақриз асоснок шудааст.

Интиҳоби муассисаи пешбар бо он асоснок карда шудааст, ки Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав дар самти илми дахлдор шинохташуда буда, қодир аст, ки арзиши илмӣ ва амалии диссертатсияро муайян намояд.

Шурои диссертатсионӣ қайд мекунад, ки аз тарафи довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ дар асоси иҷро кардани таҳқиқоти илмӣ:

- коркард карда шуд: концепсияи илман асоснок, ки такмил ва тақвият додани механизми пешниҳоди қарзи бонкӣ ба субъектҳои соҳибкории хурду миёна (СХМ) дар ҳамбастагӣ бо афзалиятҳои саноатикунонии босуръат ва рақамикунонии хизматрасониҳо метавонад ба баланд гардидани рақобатпазирии бахши хусусӣ, диверсификатсияи иқтисодӣ ва суботи макроиқтисодии кишвар мусоидат намояд. Ин раванд, ки ба оптимизатсияи хавфҳо ва рафъи монеаҳои дастрасӣ ба сармоя нигаронида шудааст, имконият медиҳад, ки сохторҳои бонкӣ тавассути асбобҳои нави таҳлилӣ, стандартикунонии лоиҳаҳо ва мутобиқсозии маблағгузорӣ ба давраҳои истехсолӣ сифати сандуқи қарзиро ҳифз намоянд. Дигаргуниҳои сохтории бонки давлатӣ (дар мисоли КВД БА ҚТ «Амонатбонк») ҳамчун омилҳои муҳимми институтсионалӣ барои гузариши соҳибкорӣ ба модели истехсолӣ-содиротӣ ва саҳмгузорию муассир дар татбиқи ҳадафҳои стратегии миллӣ баррасӣ мешаванд.

- пешниҳод шудааст таърифи муаллифӣ оид ба истилоҳи «қарз» ҳамчун низоми муносибатҳои ташкилию иқтисодии байни қарздиҳанда ва қарзгиранда, ки дар шартномаи қарзӣ муқаррар шудааст ва бо пешниҳоди воситаҳои пулӣ барои истифодаи муваққатӣ бо шартҳои музднокӣ, муҳлатнокӣ, истифодаи мақсаднок, таъминнокӣ ва баргардонӣ алоқаманд мебошад, ба ду унсuri муҳимми илмӣ-назариявӣ ҷудо карда шудааст. Аввалан, муаллиф қарзро на ҳамчун муносибати оддии молиявӣ, балки ҳамчун падидаи комплекси иқтисодию иҷтимоӣ ва ҳуқуқӣ шарҳ медиҳад, ки механизмҳои эътимод ва танзими иҷтимоиро фаро мегирад. Дувум, ҳаракати ин арзиш ҳам ба фаъолияти инфиродии хоҷагидорӣ ва ҳам ба самтҳои стратегии рушди иқтисоди миллӣ, аз ҷумла ба саноатикунони босуръат таъсири мустақим мерасонад. Инчунин, дар ин замина мафҳуми «қарзи бонкӣ» ҳамчун муносибатҳои қарзии байни муассисаи бонкӣ ва қарзгирандагон вобаста ба азнавтасимкунии захираҳои худӣ ва ҷалбшудаи бонк бо шартҳои махсуси бозгашт ва таъминот таъриф шудааст.

- исбот шудааст: а) қонуниятҳои вобастагии байни сохтори қарзӣ ва модели рушди иқтисодӣ – “Агар дар низоми бонкӣ қарзҳои муҳлаташон кӯтоҳ (савдо ва хизматрасонӣ) бартарӣ дошта бошанд, иқтисодиёт ба модели истеъмоӣ ва воридотӣ мегузарад ва барои гузариш ба модели саноатӣ-инноватсионӣ, ҳатмист, ки сохтори сандуқи қарзии бонкҳо ба ғоидаи қарзҳои миёна ва дарозмуҳлат тағйир ёбад”; б) Тобеияти байни шаффофияти соҳибкории хурду миёна ва дастрасӣ ба маблағгузорӣ чунин ошкор шудааст, ки иттилооти ғайришаффоф дар бораи фаъолияти соҳибкорон хавфи бонкиро мустақиман зиёд карда, ба талаботи зиёдтари гарав ва ғоизи баландтар боис мегардад.

- имкониятҳои дар оянда истифода шудани ғояҳои нав дар истеҳсолот пешниҳод шудааст: а) *барои мақомоти давлатӣ ва қонунгузорӣ* таъсиси Фонди давлатии кафолати қарзҳо барои соҳибкории хурду миёнаи бахши истеҳсолӣ; б) *барои бонкҳо ва ташкилотҳои молиявӣ* татбиқи скоринги бахшӣ ва соҳавӣ (арзёбии хавф дар асоси хусусиятҳои истеҳсолот, на танҳо таърихи қарзӣ); в) *барои соҳибкорон ва соҳаи истеҳсолот* гузариш ба ҳисоботи стандартии молиявӣ, ки боиси ошкорбаёнӣ ва паст шудани ғоизи бонкҳо мегардад.

Аҳамияти назариявии таҳқиқоти мазкур бо он асоснок карда мешавад, ки дар он:

- муқаррароти асосии кор дар таҳияи методологияи тадқиқот равшан дарҷ гардида, дар он дастгирии молиявии соҳибкории хурду миёна (СХМ) яке аз ҳадафҳои асосии механизми қарздиҳии бонкӣ ба ҳисоб меравад. Рушди устувори СХМ чараёни фаъолият намудани тамоми соҳаҳои воқеии иқтисодиётро бо назардошти кам гардидани осебпазирии соҳибкорон нисбат ба монеаҳои молиявӣ институционалӣ таъмин намуда, метавонад дар муқобили фишорҳо, шокҳо ва хавфҳои дохилӣ ва берунӣ иқтисодӣ истодагари намояд. Ҳамин тавр, барои таъмин намудани суботи молиявӣ иҷтимоии ҷомеа ва таҳкими бахши воқеии иқтисод танзими дурусти механизми қарздиҳӣ дар низоми бонкӣ нақши муҳимми калидӣ дорад.

- исбот шудааст, ки: қарздиҳии бонкӣ ба рушди иқтисоди миллӣ ҳам бевосита тавассути маблағгузори субъектҳои соҳибкорӣ ва ҳам ғайримустақим тавассути ташаккули муҳити мусоиди институционалӣ таъсир мерасонад. Ин

гуна таъсир асосан тавассути низоми бонкии кишвар амалӣ мегардад, ки дар он бонкҳо ҳамчун унсурҳои асосии таъминкуандаи соҳибкорон бо захираҳои молиявӣ баромад мекунад. Яъне, ҳуди механизми такмилёфтаи қарздиҳӣ на танҳо ба унсурҳо ва зерсохторҳои молиявӣ нигаронида шудааст, балки бештар ба соҳаҳои истеҳсолӣ ва коркард, ки афзалиятҳои саноатикунони босуръатро ташкил медиҳанд, нигаронида мешавад. Дар натиҷа, таъсири ниҳии он ба иқтисод тавассути таъсир ба воситаҳои молиявӣ ва табдили СХМ ба модели истеҳсолӣ-содиротӣ сурат мегирад. Маҳз ҳамин раванд боис мегардад, ки механизми самараноки пешниҳоди қарз ҳамчун як фишанги муктадири рушди иқтисодӣ арзёбӣ гардад. Нақши он бештар дар нигоҳ доштани суботи молиявии бонкҳо ва идоракунии хавфҳои қарзӣ ҳангоми тавсеаи маблағгузори дарозмӯҳлат зоҳир мегардад. Тавассути назорат ва танзими устувори раванди пешниҳоди қарзҳо ин механизм муҳити муносибро барои рушди устувори иқтисод фароҳам меорад.

Вобаста ба масъалагузори дар диссертатсия ҷойдошта:

- *баён шудани самтҳо ва моделҳои такмили механизми қарздиҳии СХМ ва фаъолияти онҳо **ошкор ва асоснок шудаанд***: а) устувор ва такмил гардонидани заминаи меъёрии ҳуқуқии миллӣ дар самти ҳимоя ва дастгирии давлатии соҳибкорӣ ва фаъолияти бонкӣ; б) таҳлили хавфҳо, мониторинги фаврӣ ва баҳодиҳии лоиҳаҳо дар низоми бонкӣ бо мақсади ҳифзи сифати сандуқи қарзӣ ҳангоми мутобиқсозии маблағҳо ба давраҳои истеҳсолии СХМ; в) муқаррар намудани коэффитсиентҳо ва меъёрҳои муносиби соҳавию минтақавӣ барои таснифоти СХМ ҷиҳати равона кардани маблағҳои қарзӣ ба соҳаҳои афзалиятноки саноати коркард ва КАС; г) мониторинги қобилияти пардохтпазирӣ ва таърихи қарзии ташкилотҳои қарзгиранда тавассути шабакаи бюроҳои қарзӣ; д) ҷорӣ намудани маҳсулоти махсуси мутобиқшудаи бонкӣ, абзорҳои рақамӣ ва механизмҳои тақсими хавф (кафолатҳои сандуқӣ ва суғуртаи қарзӣ) барои СХМ-и истеҳсолӣ.

- ***ошкор гардидани муаммоҳои соҳа***: 1) иқтидори маблағгузори низоми бонкӣ барои СХМ ба таври зарурӣ истифода намешавад ва байни ҳадафҳои стратегии саноатикунонӣ ва ангеzaҳои амалии қарзгузори бонкҳои тичоратӣ холигии муайян мавҷуд аст, зеро бонкҳо бештар ба бахшҳои дорои гардиши кӯтоҳ (савдо) афзалият медиҳанд; 2) гаронии захираҳои қарзӣ ва маржаи баланди бонкӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (ки дар соли 2024 аз рӯи меъёри миёнавазни фоизӣ аз рӯи қарзҳои додашуда бо пули миллӣ баландтарин нишондиҳандаро дар кишварҳои ИДМ дошт) қарзҳои бонкиро барои аксари СХМ ба манбаи гаронқимати маблағгузорӣ табдил додааст; 3) пастшавии ҷиддии ҳиссаи қарздиҳӣ ба СХМ дар фаъолияти бонкҳои давлатӣ ба назар мерасад; чунончи, дар КВД БА ҚТ «Амонатбонк» дар солҳои 2015-2024 ҳиссаи қарзҳои ба СХМ пешниҳодгардида дар сандуқи умумии қарзии бонк беш аз ду маротиба коҳиш ёфта, аз 28,6% то ба 4,7% расидааст; 4) меъёри амалкунандаи таснифоти СХМ дар кишвар, ки асосан ба даромади умумии солона таъя мекунад, номукамал буда, воқеиятҳои истеҳсолӣ, технологӣ, соҳавӣ ва минтақавиро ба назар намегирад ва боиси номуайянии институтсионалӣ ва номутаносибии иттилоотӣ мегардад; 5) маҳдудиятҳои дучонибаи сохторӣ: аз як тараф, соҳибкорон бо фоизҳои баланд, мӯҳлатҳои кӯтоҳ, расмиёти мураккаб ва талаботи қатъии гарав рӯ ба рӯ ҳастанд, ва аз тарафи дигар, бонкҳо бинобар

хавфи баланди барнагардонӣ, ҳисоботи молиявии ғайришаффофи соҳибкорон ва набудани таърихи қарзии боэътимод маҳдуд мебошанд; 6) норасоии маҳсулоти махсуси бонкӣ барои СХМ ва заъфи институтҳои тақсими хавф (аз ҷумла кафолатҳои сандуқӣ ва суғуртаи қарзӣ), ки имконияти гузариши устувор ба модели сармоягузории миёна ва дарозмуҳлати истеҳсолиро маҳдуд месозад.

- **омӯхта шудаанд:** 1) тадқиқи назарияҳои илмӣ дар бораи механизми қарздиҳии бонкӣ ва моҳияти иқтисодии қарзи бонкӣ дар низоми дастгирии СХМ; 2) омӯзиши механизмҳо, воситаҳо, принципҳо ва нақши қарзгузории бонкӣ дар таъмини рушди устувори СХМ ва сармоягузории он дар татбиқи ҳадафи стратегияи саноатикунории босуръати кишвар; 3) омӯзиши таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ дар самти дастгирии молиявӣ қарзии СХМ ва имкониятҳои татбиқи мутобиксозии онҳо ба шароити миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

- **методикаи** гуногуни тадқиқоти илмӣ, аз ҷумла таҳлилӣ, иқтисодӣ-оморӣ, муқоисавӣ, сохторӣ-функционалӣ ва эконометрикӣ (регрессионӣ), ки ба услубҳои объективии илмӣ ва системавӣ асос ёфтаанд, инчунин усулҳои умумии таҳлил ва синтез истифода шудаанд. Истифодаи ин методҳо имконият фароҳам меоваранд, ки нақши механизми пешниҳоди қарзи бонкӣ дар таъмини рушди устувори СХМ, инчунин тамоюлҳо, вазъ ва хусусиятҳои маблағгузории ин бахш бо назардошти хавфҳои қарзӣ аниқ карда шаванд.

Аҳамияти натиҷаҳои бадастовардаи доктринаи дараҷаи илмӣ дар амалия чунин тасдиқ карда мешавад, ки:

- **тавсияҳои методӣ ва амалии** таҳиякардаи муаллиф дар раванди тадриси фанҳои «Ҷаъолияти бонкӣ», «Пул, қарз, бонк», «Иқтисодиёти рақамӣ» ва дигар маводи илмӣ-амалӣ дар кафедраи ҷаъолияти бонкии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон мавриди истифода қарор гирифтаанд. Ҳамзамон, тавсияҳои асосноки муаллиф дар амалия, аз ҷумла дар ҷаъолияти КВД БА ҚТ «Амонатбонк» бо мақсади рушд ва тақмили низоми дастгирии молиявии соҳибкории хурду миёна (СХМ) мавриди истифода қарор гирифтаанд.

- **офаридаи шуд модел-алгоритми** таҳлили пайдарҳамии нишондиҳандаҳои маблағгузории субъектҳои соҳибкорӣ занҷираи мантиқии «субъектҳо - бонкҳо - коэффитсиентҳо - арзёбии лоиҳаҳо - мутобиксозии шартҳо»-ро инъикос мекунад, ки имконият медиҳад як қатор муаммоҳо ва мушкилот дар роҳи таъмини дастрасии СХМ ба қарзҳои бонкӣ ошкор гардад, ки минбаъд барои ташкили маблағгузории самараноки истеҳсолӣ ва саноатӣ ба назар гирифта мешавад.

- **муаррифӣ карда шуд равишҳои меҳварӣ** дар доираи мафҳуми «Мукамалгардонии механизми пешниҳоди қарз» ва «Рушди устувори соҳибкории хурду миёна»: а) равиши неоинститутсионалӣ; б) назарияи номутаносибии иттилоот; в) назарияи хароҷоти транзаксионӣ; г) консепсияи миёнаравии молиявӣ. Мафҳуми мазкур якҷанд унсурҳои муҳимро дар бар мегирад: а) механизми мониторинги таъсири қарздиҳӣ ба СХМ; б) заминаҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва кафолати қарзӣ; в) таъсису тақмили институтҳои инфрасохторӣ (аз ҷумла Феҳристи ягонаи давлатии уҳдадорҳои гаравӣ - ФЯДУГ ва бюросҳои қарзӣ). Дар маҷмӯъ, равишҳои мазкур ба дарки беҳтари он, ки механизми қарздиҳии бонкӣ чӣ тавр амал мекунад ва кадом институтҳо ва

воситаҳо бояд барои дастгирӣ ва рушди самараноки СХМ-и истеҳсолӣ тақмил дода шаванд, мусоидат мекунанд.

- **пешниҳод шудааст**, барои кам кардани хавфҳои қарзӣ ва идоракунии таваккалҳо дар шароити ноустувории макроиқтисодӣ ва мавсимии истеҳсолот дар амалия ду намуди маблағгузории СХМ тавсия мегардад, ки яке қарзи сармоягузории миёна ва дарозмуҳлат ва дигаре қарзи кӯтоҳмуҳлати гардон мебошад. Ҳадафи ин қарзҳо ин аст, ки сатҳи зарурии сармоя ва воситаҳои гардонро бо мутобиқ намудани нақшаи баргардонидан ба давраҳои истеҳсоливу мавсимии СХМ таъмин мекунанд. Қарзи сармоягузорӣ барои навсозии технологӣ, хариди таҷҳизоти саноатӣ ва афзоиши иқтидорҳои истеҳсолӣ буда, СХМ-ро дар чунин ҳолатҳо мустаҳкам ва рақобатпазир нигоҳ медорад. Қарзи гардон барои кам кардани таъсири мавсимият, хариди ашёи хом ва пӯшонидани хароҷоти ҷорӣ истеҳсоливу савдо истифода мешавад.

Баррасии эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ нишон доданд, ки:

- **назарияи** таҳқиқот ба методологияи таҳлили институтсионалӣ, яъне ба равише така мекунад, ки ба омӯзиши равандҳои иқтисодӣ аз нуқтаи назари институтҳо - қоидаҳо, меъёрҳо ва ташкилотҳо, ки фаъолияти иқтисодиро ташаққул медиҳанд, имкон дода, ҳамзамон назарияҳои илмӣ олимони ватанӣ ва хориҷӣ дар робита ба масъалаҳои дастгирии молиявӣ қарзии соҳибкорӣ хурду миёна (СХМ) ва мукамалгардонии механизми пешниҳоди қарз истифода шудаанд. Дар ин замина, равиши неоиноститутсионалӣ, назарияи номутаносибии иттилоот, назарияи хароҷоти транзаксионӣ ва консепсияи миёнаравии молиявӣ ҳамчун заминаи назариявӣ барои коҳиши номуайянии институтсионалӣ ва баланд бардоштани шаффофияти қабули қарорҳои қарзии бонкӣ хизмат кардаанд.

- **ғояи** асосии кори илмӣ ҷустуҷӯ ва дарёфти воситаҳо, усулҳо ва механизмҳои тақмилёфтаи пешниҳоди қарзи бонкӣ бо мақсади таъмини дастгирии молиявӣ ва рушди устувори соҳибкорӣ хурду миёна (СХМ) дар шароити саноатикунории босуръати иқтисодиёт мебошад, ки барои ин таҳия ва асосноккунии илмӣ консепсияи тақмили сохтори институтсионалӣ ва механизми қарздиҳӣ (хусусан дар мисоли КВД БА ҚТ «Амонатбонк») муҳим аст. Албатта, нақши институтҳо ва механизмҳои қарздиҳӣ дар таъмини фарогирии молиявӣ ва дастгирии устувори СХМ ниҳоят муҳим ва ҳалкунанда мебошад. Ин институтҳо бо роҳандозии сиёсати қарзӣ ва тадбирҳои зарурӣ барои коҳиш додани хавфҳои қарзӣ, рафъи номутаносибии иттилоотӣ ва таъмини устувории низоми бонкӣ саҳми назаррас мегузоранд.

- **истифода шудааст** равиши илмӣ, ки ҳангоми тадқиқи хавфи қарзӣ (аз ҷумла хавфи барнагардонии маблағҳо ва афзоиши қарзҳои батаъхирафта) дар доираи механизми пешниҳоди қарз ба СХМ, дигар намудҳои хавфҳо, аз қабili хатарҳои технологӣ ва киберӣ (ки дар шароити рақамикунонӣ ва ҷорӣ намудани технологияҳои молиявӣ ба миён меоянд), хавфи муфлисшавии қарзгир, хароҷоти транзаксионӣ, инчунин хавфҳои қурби асъор ва таваррумро бояд дар низоми фаъолияти бонкӣ (хусусан дар мисоли КВД БА ҚТ «Амонатбонк») ба инобат гирифтани ба маврид аст.

- **усулҳои** таҳлили маҷмӯӣ ва системавӣ, ки усулҳои таҳлилӣ, иқтисодӣ-оморӣ, муқоисавӣ, сохторӣ-функционалӣ ва эконометрикӣ (регрессионӣ), ки ба услубҳои объективии илмӣ ва системавӣ асос ёфтаанд, инчунин усулҳои

умумиилмий таҳлил ва синтез, индуксия ва дедуксия истифода шудаанд. Истифодаи ин методҳо имконият дод, то нақши механизми пешниҳоди қарз дар таъмини рушди устувори СХМ ва тамоюлҳои маблағгузори он бо назардошти ҳавфҳои қарзӣ аниқ карда шавад.

- **муайян карда шуд**, ки натиҷаҳои сифатӣ ва миқдории таҳқиқот тавассути манбаъҳои муътамади назариявӣ ва амалӣ таъйид гардида, истинод ба адабиёти иқтибосгардида бо риояи муқаррароти мавҷуда сурат гирифтааст. Ба сифати манобеи асосии таҳқиқот осори илмӣ муҳаққиқони ватанию хориҷӣ, қонунгузори ҚТ, стратегияҳо ва барномаҳои давлатии рушд, маҷмуаҳои расмӣ оморӣ БМТ ва Агентии омор, инчунин ҳисоботҳои молиявии КВД БА ҚТ «Амонатбанк» ва созмонҳои байналмилалӣ истифода шудаанд. Диссертатсия ва автореферат аз санҷиши асолати илмӣ гузашта, маълумотнома аз барномаи “Антиплагиат” сароҳатан сатҳи онро 88,66% ва 93,77% нишон додааст

Саҳми шахсии доктарабон дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот:

1) Муаллифи қори илмӣ бо мақсади иҷрои пурраи нақшаи диссертатсия дар ҳамаи давраҳои таҳқиқот, аз ҷумла дар интиҳобу асосноккунии мавзӯ, инъикоси мубрамияти он, шарҳи ҳадафҳо ва вазифаҳои таҳқиқот бевосита иштирок кардааст; 2) Саҳми унвонҷӯ дар таҳия ва пешниҳоди муқаррароти назариявӣ оид ба мукамалгардонии механизми пешниҳоди қарзи банкӣ дар рушди соҳибкорӣ хурду миёна дар мисоли КВД БА ҚТ «Амонатбанк» ҳам дар назария, методология ва ҳам дар амалия равшан ба назар мерасад; 3) дар омода намудани 8 мақолаи илмӣ, аз он ҷумла 6-адад мақола дар нашрияҳои Комиссияи олии аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба масъалаи омӯхташуда иборат аст.

Шурои диссертатсионӣ ба ҳулоса омад, ки таҳқиқоти диссертатсионии Маҳмудов Сафаралӣ Мирзоевич дар мавзӯи «Мукамалгардонии механизми пешниҳоди қарзи банкӣ дар рушди соҳибкорӣ хурду миёна (дар мисоли КВД БА ҚТ «Амонатбанк»)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 5.2.17 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз, қори мустақилона анҷомшудаи илмӣ ва таҳассусӣ маҳсуб ёфта, дорои мубраммӣ, навгониҳои илмӣ ва аҳамияти назариявӣ амалӣ мебошад ва дар таҳкими асосҳои назариявӣ методии мукамалгардонии механизми пешниҳоди қарзи банкӣ дар рушди соҳибкорӣ хурду миёна саҳм гузошта, имкон медиҳад, ки масоили ҳалталаби соҳа ҳаллу ҷарбӣ гарданд. Диссертатсия ба бандҳои 9.1, 10.7, 10.9, 10.10, 10.12 ва 10.22 -и Шиносномаи ихтисосҳои илмӣ ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 5.2.17 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мувофиқат мекунад.

Дар маҷлиси Шурои диссертатсионии 6D.ҚОА-014 аз санаи 24.09.2026 қарори сазовор донишманди Маҳмудов Сафаралӣ Мирзоевич бо дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 5.2.17 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз қабул карда шуд.

Ҳангоми гузаронидани овоздиҳии пинҳонӣ дар шурои диссертатсионӣ 15 нафар иштирок доштанд (1 нафар тариқи маҷозӣ), аз ҷумла мутахассисон аз рӯйи ихтисоси диссертатсияи баррасишаванда - 5 нафар. Бо ҳуқуқи овоздиҳӣ 15 (1 нафар тариқи маҷозӣ) нафар. Аз 15 (1 нафар тариқи маҷозӣ) нафар аъзои

шурои диссертатсионӣ, ки дар ҷаласа иштирок доштанд, овоз доданд: ба тарафдории додани дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ: «Тарафдор» – 15 нафар, «Муқобил» – нест, «Бетараф» – нест, бюллетенҳои безътибор – нест.

**Раиси шурои диссертатсионӣ,
доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор**

Фақеров Ҳ.Н.

**Котиби илмӣ шурои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои иқтисодӣ**

Убайдуллоев Ф.К.

24 сентябри соли 2026